

ANALÝZA

11. 4. 2019

Odměňování zdravotnických pracovníků

Nedostatek lékařů a zdravotních sester je problém, se kterým se potýká mnoho nemocnic i jiných zdravotnických zařízení. Tento stav je ovlivňován mnoha faktory, mezi které je možné řadit také dva, které detailněji rozpracovává následující text. Je to jednak finanční ohodnocení zdravotnických pracovníků, které je sice ve srovnání s ostatními obory nadprůměrné, ale za cenu vyššího počtu odpracovaných hodin. A jsou to i velké rozdíly v odměňování v závislosti na zřizovateli zdravotnického zařízení nebo regionu.

Zdrojem dat použitých v analýze jsou výstupy ze speciálního zpracování údajů o vybraných skupinách zaměstnanců spadajících mezi zdravotnické pracovníky z Informačního systému o průměrném výdělku (ISPV), který slouží k pravidelnému monitorování výdělkové úrovně a pracovní doby zaměstnanců v České republice.

V ISPV se podle formy zřizovatele rozlišuje tzv. mzdová a platová sféra. Do mzdové sféry se zařazují ekonomické subjekty, které odměňují zaměstnance mzdou a to podle §109, odst. 2 zákona č. 262/2006 Sb. (zákoník práce) ve znění pozdějších předpisů. Do této skupiny spadají všechna soukromá zařízení (akciové společnosti, společnosti s ručením omezeným), a to i v případě, že se jedná o tzv. krajské akciové společnosti, kde stoprocentním vlastníkem akcií je kraj. Do platové sféry se zařazují ekonomické subjekty, které odměňují zaměstnance platem a to podle §109, odst. 3 zákoníku práce. V případě zdravotnictví se většinou jedná o organizace přímo řízené ministerstvem zdravotnictví nebo příspěvkové organizace krajů.

Pro vymezení vybraných zdravotnických pracovníků byla využita mezinárodní Klasifikace zaměstnání ISCO-08, resp. její národní mutace CZ-ISCO. Prostřednictvím této klasifikace jsou za zdravotnické pracovníky považovány následující dvě třídy této klasifikace i) CZ-ISCO 22 Specialisté v oblasti zdravotnictví a ii) CZ-ISCO 32 Odborní pracovníci v oblasti zdravotnictví. Cílem této krátké analýzy je pak především popsat strukturu mezd níže uvedených vybraných skupin zaměstnanců pracujících ve zdravotnictví např. podle jejich pohlaví, věku, sféry či kraje jejich působení:

- CZ-ISCO 221: Lékaři (kromě zubních lékařů)
- CZ-ISCO 222: Všeobecné sestry a porodní asistentky se specializací
- CZ-ISCO 322: Všeobecné sestry a porodní asistentky bez specializace

Prezentované údaje se týkají pouze osob pracujících ve zdravotnictví v zaměstnaneckém poměru. V dále uvedených údajích nejsou zahrnuty osoby podnikající jako fyzické či právnické osoby, což je častý případ praktických lékařů a ambulantních specialistů.

ANALÝZA

Počty zdravotnických pracovníků a jejich průměrný věk

V roce 2017 pracovalo ve zdravotnictví v zaměstnaneckém poměru 26 264 lékařů, 21 275 všeobecných sester a porodních asistentek se specializací a 57 811 všeobecných sester a porodních asistentek bez specializace.

Pro úplnost a představu, jaké části zdravotnických pracovníků se týká další text, je třeba doplnit, že podle dat publikovaných ÚZIS ČR, pracovalo k 31. 12. 2017 v České republice v přepočtu na celé úvazky (včetně smluvních pracovníků) celkem 38 810 lékařů, tj. včetně těch pracujících jako osoby samostatně výdělečně činné nebo podnikajících jako právnická osoba (s.r.o).

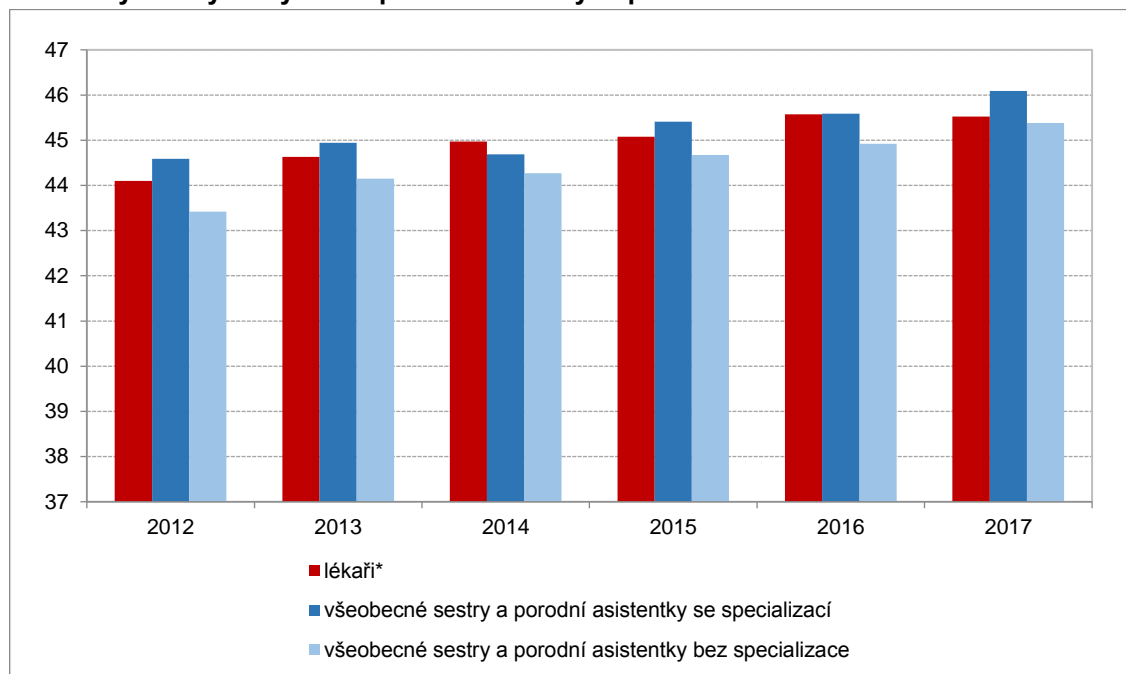
Za posledních pět let se počet lékařů v zaměstnaneckém pracovním poměru (dále jen lékařů) sice výrazně nezměnil, poklesl o 115 z 26 379 v roce 2012 na výše zmíněných 26 264 v roce 2017, došlo však ke změnám v jejich věkové struktuře. Klesal podíl lékařů v mladších věkových skupinách do 44 let (z 55 % na 49 %), s největším poklesem ve věkové skupině 30 - 34 let (o 2,6 procentního bodu). Naopak největší nárůst byl zaznamenán ve věkové skupině 44 - 54 let (4,2 procentní body). Ve výsledku se tak průměrný věk lékařů od roku 2012 do roku 2017 zvýšil o 1,5 roku a dosáhl 45,5 roku. Nutno dodat, že pokles počtu mladých lékařů se týká zejména mzdové sféry, kde část lékařů pracuje i mimo nemocnice v ambulancích. V platové sféře, která se týká téměř výhradně lékařů ve fakultních nemocnicích a v nemocnicích, které jsou příspěvkovými organizacemi krajů či měst, v posledních pěti letech k výraznějším výkyvům nedocházelo. Průměrný věk lékařů tam vzrostl za posledních pět let pouze o 0,5 roku a v roce 2017 dosahoval 43,6 roku.

Jak již bylo zmíněno výše, prezentovaná data z ISPV jsou pouze za lékaře pracující v zaměstnaneckém poměru, tedy pracující zejména v nemocnicích. Jejich průměrný věk je výrazně nižší než průměrný věk lékařů pracujících v samostatných ambulancích. Podle dat ÚZIS ČR, naposledy dostupných za rok 2013, byl například průměrný věk praktických lékařů pro dospělé 54 let, průměrný věk praktických lékařů pro děti a dorost dokonce o 2,5 roku vyšší.

V České republice podle některých zdrojů chybí až 5 tisíc všeobecných sester. Jejich počet se za posledních pět let příliš nezměnil a pohybuje se kolem 79 tisíc (jedná se o počet zaměstnanců přepočtený podle placených měsíců). Průměrný věk všeobecných sester a porodních asistentek se specializací se mezi lety 2012 a 2017 zvýšil o 1,5 roku ze 44,6 na 46,1. Ještě více (o 2 roky) pak vzrostl sestrám bez specializace. Zatímco v roce 2012 činil 43,4 roku, v roce 2017 to bylo již 45,4 roku.

ANALÝZA

Průměrný věk vybraných skupin zdravotnických pracovníků v letech 2012 – 2017

* Nezahrnuje lékaře pracující jako OSVČ nebo podnikající právnická osoba (např. s.r.o), což se týká většiny praktických lékařů a ambulantních specialistů.

Zdroj: ČSÚ podle údajů ISPV

Měsíční placená doba

Nedostatek zdravotnických pracovníků a s tím související zvyšující se průměrný věk, může být způsoben jednak rostoucí konkurencí v jiných oborech hospodářství, ale i náročností oboru z pohledu doby, kterou zdravotničtí pracovníci stráví v zaměstnání. Informační systém o průměrném výdělku poskytuje ukazatel placená doba v hodinách za měsíc, tedy součet odpracovaných hodin a hodin s náhradou mzdy (za dovolenou, za státní svátky, důležité překážky v práci; vyjma náhrady za dobu dočasně pracovní neschopnosti) za plně placený měsíc.

U zaměstnanců s běžnou 40 hodinovou týdenní pracovní dobou vycházelo v roce 2017 v průměru 166,7 pracovních hodin za měsíc (podle počtu pracovních dní v jednotlivých měsících). Většina lékařů v zaměstnaneckém poměru ovšem pracuje v nemocnicích či jiných lůžkových zdravotnických zařízeních s nepřetržitým režimem, kde je délka týdenní pracovní doby stanovena zákonem na 37,5 hodiny týdně. V roce 2017 pro tyto zaměstnance připadalo průměrně 156,3 pracovních hodin za měsíc.

Zatímco v roce 2017 byli zaměstnanci v mzdové sféře placeni v průměru za 173,5 hodiny měsíčně, lékaři téměř o 5 hodin více (178,1 hodin/měsíc). To je o 22 hodin měsíčně více, než odpovídá plnému úvazku v nepřetržitém provozu. U lékařů v platové sféře je rozdíl ještě větší. Průměrná měsíční placená doba zaměstnanců odměňovaných platem byla 173,4 hodiny a u lékařů to bylo o 17 hodin více. V roce 2017 tak byli placeni za 190,6 hodiny měsíčně, tedy o 34,3 hodin více, než odpovídá plnému úvazku.

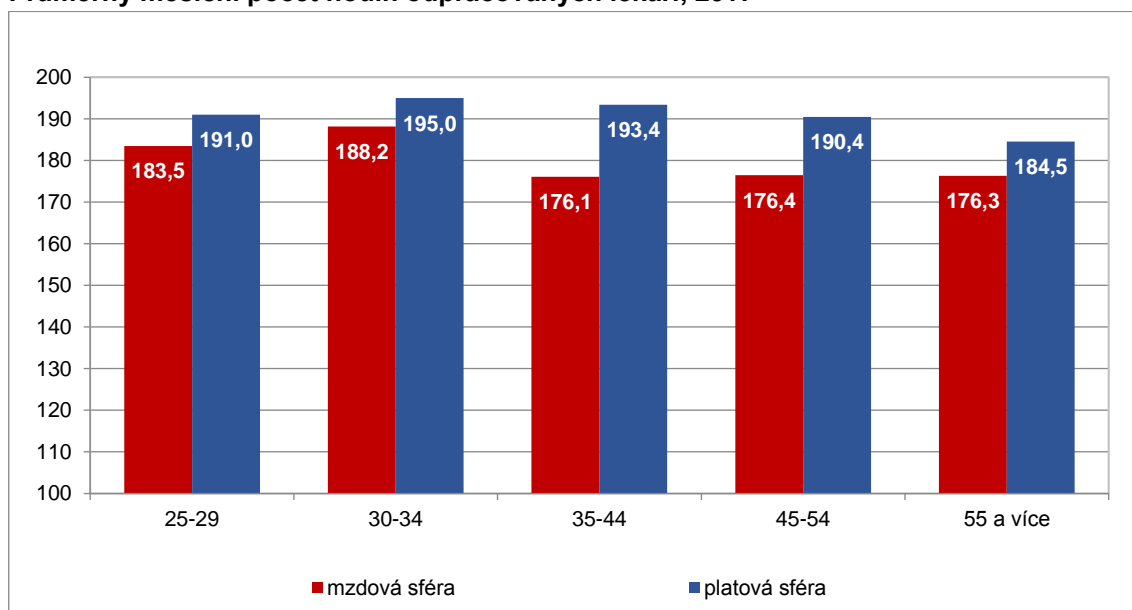
ANALÝZA

Měsíční placená doba zdravotních sester a porodních asistentek jak v mzdové, tak i v platové sféře dosahovala o jednu hodinu nižších hodnot než republikový průměr (172,3 a 172,4 hodin).

Není také výjimkou, že jeden lékař má smlouvu a pracuje pro více zaměstnavatelů zároveň. Takové případy nejsou v této statistice zohledněny a jsou uvažovány pouze jednotlivé úvazky bez ohledu na to, zda patří k jednomu a témuž zaměstnanci. Celkový počet placených hodin by při součtu úvazků byl pravděpodobně ještě výrazně vyšší. Mnozí lékaři pracují pro svého zaměstnavatele pouze na zkrácený úvazek a vedle toho ještě provozují svou soukromou praxi.

Nejvíce hodin stráví v práci mladí lékaři zaměstnaní ve fakultních a ostatních přímo řízených nebo příspěvkových krajských nemocnicích. Ve věkové skupině 30 – 34 let odpracovali v roce 2017 v průměru 195 hodin za měsíc. Jejich stejně staří kolegové zaměstnaní v soukromých nemocnicích nebo nemocnicích - akciových společnostech krajů či měst pak zhruba o 7 hodin měsíčně méně.

Průměrný měsíční počet hodin odpracovaných lékaři, 2017

Zdroj: ČSÚ podle údajů ISPV

Platy a mzdy zdravotnických pracovníků

Vysoký počet odpracovaných hodin se logicky promítá i do mediánového výdělku zdravotnických pracovníků. Zatímco v roce 2017 činil mediánový¹ plat či mzda všech zaměstnanců v České republice 26 843 Kč, medián výdělku všech lékařů bez ohledu na způsob jejich odměňování byl více než dvojnásobný. V roce 2017 si lékaři přišli z hlediska tohoto ukazatele na 55 283 Kč.

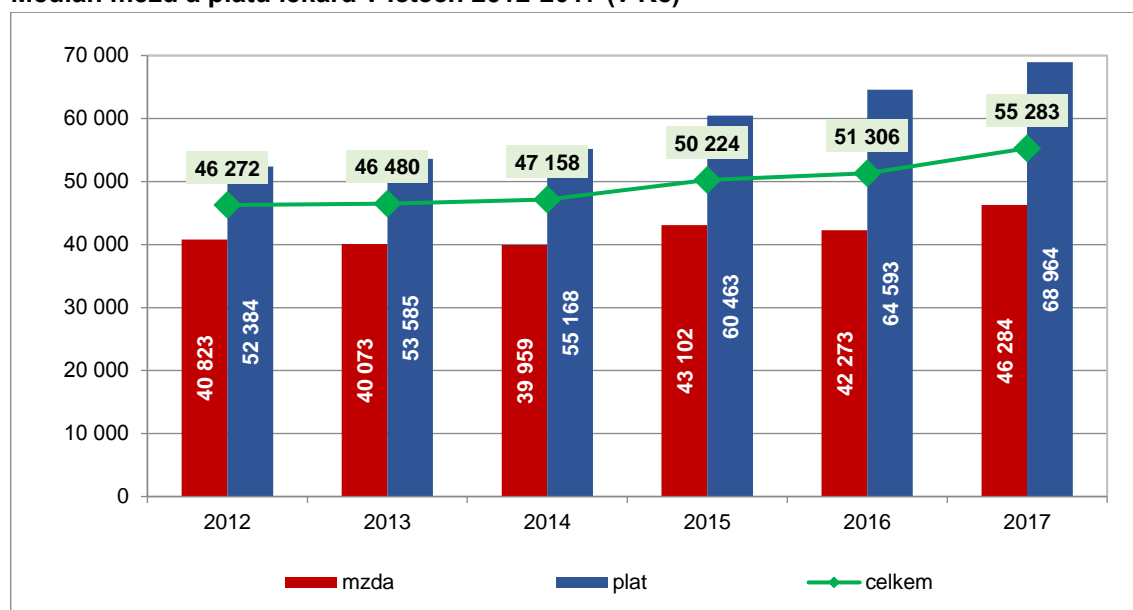
¹ Vyšší mzdy uvádíme jako medián mezd. Nejedná se o průměrnou mzdu (aritmetický průměr). Medián mezd ukazuje vyšší mzdy zaměstnance uprostřed mzdového rozdělení a vypovídá tak mnohem lépe o skutečné mzdové úrovni v konkrétní kategorii.

ANALÝZA

Pokud porovnááme výdělky lékařů s ostatními zaměstnanci, je třeba mít na paměti, že všichni lékaři mají magisterské či doktorské vzdělání. V roce 2017 představoval medián výdělků osob s magisterským nebo doktorským titulem 37 861 Kč, což je částka o více než 10 000 Kč vyšší než za průměr všech zaměstnanců v České republice. Z tohoto pohledu pak již nejsou mzdy lékařů tak výrazně nad průměrem a představují 146 % mediánu mezd všech zaměstnanců s magisterským nebo doktorským vzděláním. V případě mladých lékařů do 29 let byly dokonce jejich výdělky na úrovni mediánu mzdy výše uvedených vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců.

Mediánový plat lékařů pracujících většinou v organizacích přímo řízených Ministerstvem zdravotnictví nebo v příspěvkových organizacích krajů v roce 2017 činil 68 964 Kč. Jak již bylo zmíněno, lékaři, kteří pracují za mzdy většinou v soukromých nemocnicích a zdravotnických zařízeních (akciové společnosti a s.r.o.), jsou za svou práci odměňováni výrazně méně. V roce 2017 si přišli na 46 284 Kč měsíčně. Navíc mzdy lékařů rostly za posledních pět let výrazně méně než platy lékařů. Zatímco lékaři pracující v soukromých zařízeních si v období mezi roky 2012 a 2017 polepšili v průměru o 13,4 % (5,5 tis. Kč), jejich kolegům ve „státních“ zařízeních vzrostly platy téměř o třetinu (16,6 tis. Kč).

Medián mezd a platů lékařů v letech 2012-2017 (v Kč)

Zdroj: ČSÚ podle údajů ISPV

Výše výdělků lékařů se napříč republikou výrazně liší. Nejvyšší medián mezd a platů nemají kupodivu lékaři v Praze, ale v Královéhradeckém kraji - v roce 2017 šlo o 63,2 tis Kč. Jde o částku, která je téměř 2,5krát vyšší než medián výdělků všech královéhradeckých zaměstnanců a zároveň představuje 179 % mediánu mezd a platů zaměstnanců s magisterským či doktorským vysokoškolským vzděláním v tomto kraji. Praha je spolu s Moravskoslezským krajem druhá v pořadí s 58,3 tis. Kč. Ovšem v Praze představuje výdělek lékařů „jen“ 130 % výděleku vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců, což je po Středočeském kraji (111 %) nejnižší podíl ze

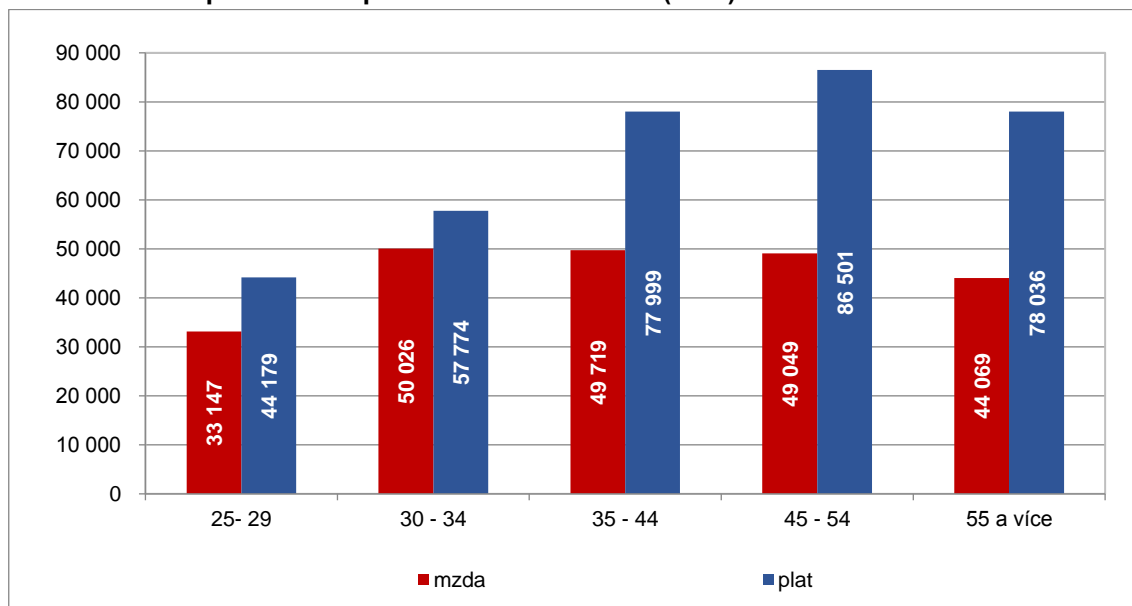
ANALÝZA

všech krajů. Na opačném konci žebříčku se umístili výše zmínění lékaři ve Středočeském kraji, kteří vydělávali o zhruba jedenadvacet tisíc méně než jejich východočeští kolegové.

Regionální rozložení mediánové výše výdělků souvisí také se strukturou nemocnic podle zřizovatele v jednotlivých krajích. Mzdy lékařů v soukromých nemocnicích bývají nižší než platy lékařů ve fakultních nemocnicích nebo příspěvkových nemocnicích krajů. Proto například ve Středočeském kraji, kde není žádná fakultní nemocnice a převažují zde nemocnice soukromé, jsou průměrné výdělků celkově nižší, než v krajích, kde je zastoupení přímo řízených a příspěvkových nemocnic významnější.

Výrazná je též diferenciacie dle pohlaví a věku. Lékaři z hlediska mediánového ukazatele vydělávali v roce 2017 celkově o 15 tis. více než lékařky. Nejmenší rozdíly ve výdělích mezi pohlavími jsou v nejmladší věkové skupině (25 - 29 let) a pak naopak v té nejstarší (55 +). Dále platí, že s rostoucím věkem se zvyšují i rozdíly v mediánu příjmů podle sféry. Největší rozdíl v příjmech byl v roce 2017 zaznamenán ve věkové skupině 45 - 54 let, kdy lékaři pracující za plat vydělávali zhruba o 37,5 tis. více než jejich kolegové, kteří byli odměňováni mzdou. V této věkové skupině byly také zaznamenány největší rozdíly z hlediska pohlaví (o 26,3 tisíc Kč).

Medián mezd a platů lékařů podle věku v roce 2017 (v Kč)

Zdroj: ČSÚ podle údajů ISPV

Mediánový výdělek všeobecných sester a porodních asistentek vzrostl od roku 2012 zhruba o 7 tisíc a v loňském roce činil měsíčně 31 464 Kč. Mediánová mzda všech zaměstnaných žen s vyšším odborným nebo bakalářským vzděláním (které je v současnosti vyžadováno k získání odborné způsobilosti k výkonu povolání všeobecné sestry) byla 28 528 Kč. Všeobecné sestry tedy vydělávají 110 % mediánu mezd a platů obdobně vzdělaných žen.

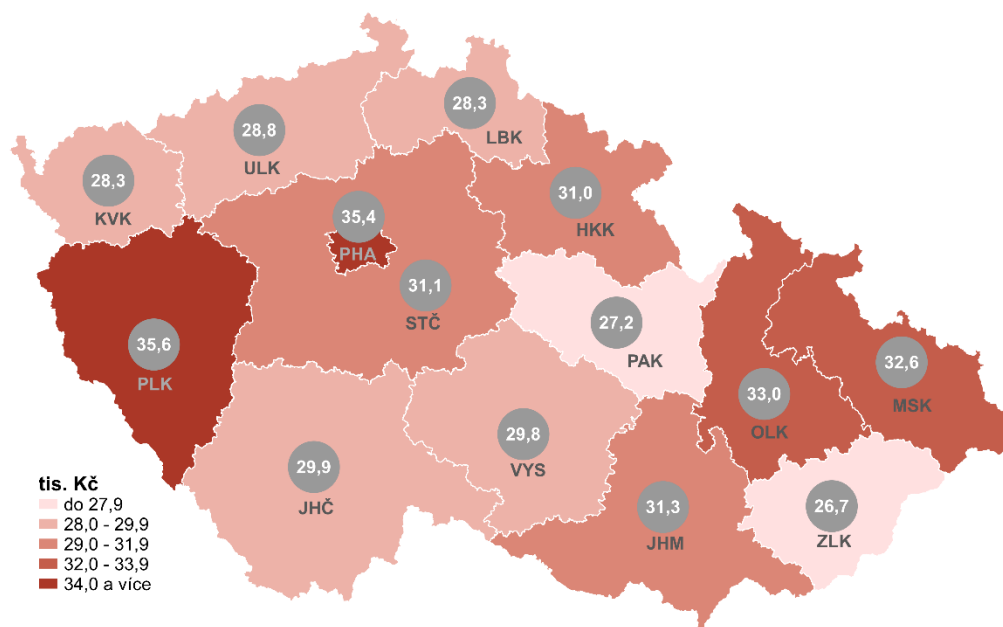
ANALÝZA

Z hlediska regionální diferenciacce na tom byly nejlépe sestry v Plzeňském kraji s mediánovým příjmem 35 612 Kč, což zhruba odpovídá mediánovému příjmu zaměstnanců s dokončeným terciárním vzděláním (vyšším odborným nebo vysokoškolským) v tomto kraji. Následované byly pražskými kolegyněmi s 35 398 Kč, které ovšem vydělávaly pouze 84 % mediánového příjmu terciárně vzdělaných zaměstnanců v Praze. Nejhůře na tom pak byly sestry ve Zlínském kraji s 26 750 Kč, u nichž se rovněž jednalo o 84 % mediánové odměny podobně vzdělaných zaměstnanců ve Zlínském kraji.

I u skupiny všeobecných sester a porodních asistentek dochází k diferenciaci dle toho, zda pracují za plat či za mzdu. Rozdíl v příjmech všeobecných sester a porodních asistentek pracujících za plat a mzdu činil v roce 2017 více než 10 tis. Kč. Zatímco sestry zaměstnané v přímo řízených nebo příspěvkových organizacích vydělávaly bezmála 37 tisíc Kč, mzdy sester a porodních asistentek v soukromých zařízeních nedosáhly ani celorepublikového mediánu a zastavily se na 26 tisících Kč. Za posledních pět let se zvýšily platy všeobecných sester a porodních asistentek o 31,6 %, tedy stejně jako platy lékařů. Mzdy sester vzrostly pouze o 24,3 %, ale i tak byl jejich růst rychlejší než u mezd lékařů.

K nárůstu mediánu mezd a platů došlo za posledních pět let ve všech věkových skupinách všeobecných sester a porodních asistentek. Zatímco mezi odměňovanými podle platových tabulek (zohledňují délku praxe) si nejvíce polepšily sestry a porodní asistentky ve věku 35 - 44 a 45 - 54 let, v mzdové sféře rostl výdělek nejvíce sestrám ve věku 30 - 34 let.

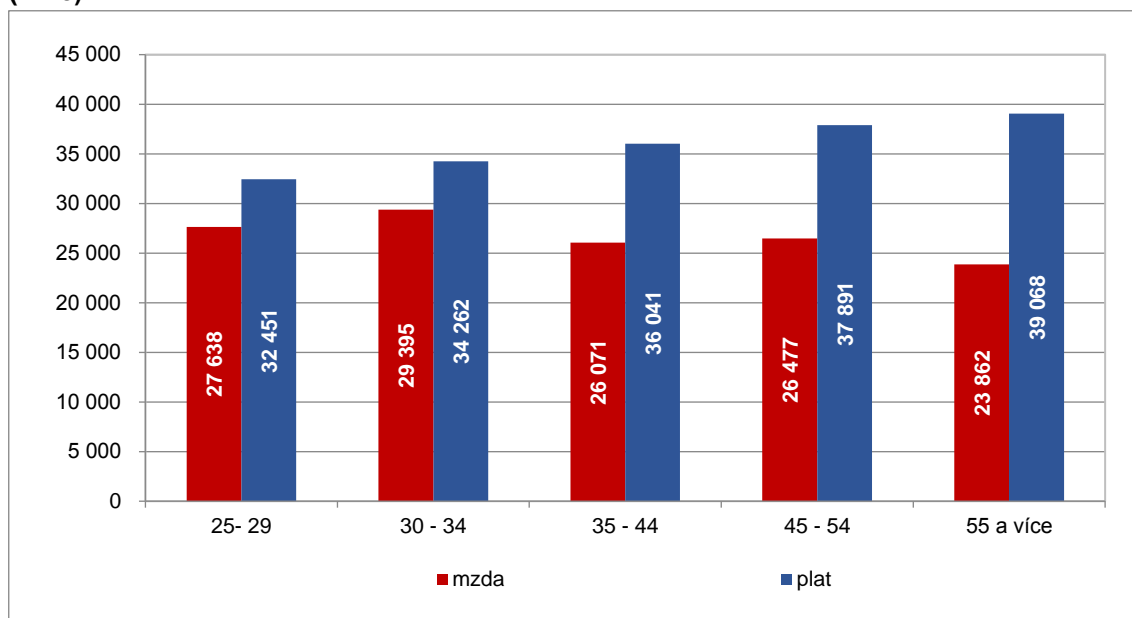
Medián výdělku všeobecných sester a porodních asistentek v krajích ČR v roce 2017

Zdroj: ISPV

ANALÝZA

Medián mezd a platů všeobecných sester a porodních asistentek podle věku v roce 2017 (v Kč)

Zdroj: ČSÚ podle údajů ISPV

Výše výdělku všeobecných zdravotních sester a porodních asistentek je také závislá na dosaženém stupni vzdělání. Sestry s dosaženým vysokoškolským vzděláním vydělávaly v roce 2017 v mediánovém vyjádření zhruba o 3,5 tisíce více než ty, které měly vzdělání středoškolské s maturitou.

Přestože od roku 2012 byl zaznamenán nepatrný nárůst počtu všeobecných zdravotních sester a porodních asistentek s vysokoškolským vzděláním, počty sester a porodních asistentek se specializací a bez specializace se nikterak výrazně neměnily. Sester bez specializace je v ČR téměř trojnásobek.

Zdravotní sestry a porodní asistentky se specializací

- Specializační vzdělávání je legislativně ukotveno v zákoně č.96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních a uskutečňují ho akreditovaná zařízení, která získala oprávnění od Ministerstva zdravotnictví na základě žádosti a splnění všech podmínek.
- Na základě úspěšného ukončení specializačního vzdělávání, tj. úspěšné složení atestační zkoušky před oborovou atestační komisí, získá zdravotnický pracovník specializovanou způsobilost k výkonu specializovaných činností.
- Dokladem o specializované způsobilosti je diplom o specializaci v příslušném oboru.
- Ministerstvo může rozhodnout o přiznání specializované způsobilosti v oboru specializace absolventům akreditovaného doktorského nebo magisterského studijního oboru navazujícího na zdravotnický bakalářský nebo magisterský studijní obor, pokud odpovídá příslušnému vzdělávacímu programu.

ANALÝZA

Medián platů a mezd sester se specializací v roce 2017 činil 36 950 tisíc Kč. Sestry bez specializace vydělávaly o bezmála 8 tisíc méně (29 178 Kč). Za sledované pětileté období rostly příjmy sester se specializací o něco rychleji. Polepšily si tak o téměř 30 %, vyjádřeno v absolutních hodnotách o zhruba 8 400 Kč, zatímco sestry bez specializace jen o necelých 6 300 Kč (tj. 28 %).

Ve skupině všeobecných sester a porodních asistentek se specializací jsou rozdíly z pohledu toho, zda pracují za mzdu či plat, výrazně nižší než u sester a porodních asistentek bez specializace. Tento trend je patrný po celé sledované pětileté období, nicméně pomyslné nůžky rozdílů se rozevírají. V roce 2012 byl u sester se specializací rozdíl mezi těmi, jež byly odměňovány platem a mzdou 5 tisíc Kč (ve prospěch platu), u sester bez specializace to bylo zhruba 6,5 tisíce. V roce 2017 si všeobecné sestry a porodní asistentky se specializací pracující za plat vydělávaly o necelých 6,9 tisíc Kč více než jejich kolegyně pracující za mzdu. Ve skupině sester a porodních asistentek bez specializace však rozdíl mezi platem a mzdou převýšil 11,2 tisíc Kč. Sestry, které absolvovaly specializační vzdělávání, tedy nejen vydělávají více, ale jejich výděly méně závisí na právní formě zaměstnavatele (odměňování mzdou či platem).

Autor

Helena Chodounská
Odbor statistik rozvoje společnosti